

VOJENSKÁ DOKTRÍNA a EKONOMIKA

Mluvíme-li o vojenské doktríně jako o souhrnné koncepci zajištění obrany a bezpečnosti, nemíníme tím pouze určitý způsob politiky, izolovaný od ostatního společenského pohybu. I když slovo „doktrína“ vzbuzuje určité představy o ztrnulosti, neměnnosti nebo konzervatismu, nelze vojenskou doktrínu chápat jako neměnnou a provždy danou zásadu vojenské politiky. Vojenská doktrína sice obsahuje určité prvky relativně stabilní. K nim patří především obecně politické závěry, vyplývající z politické formy státu nebo koalice, ze společenskoekonomické formace dané existujícími výrobními způsoby a stabilitou světových antagonistic- kých soustav. Tito političtí činitelé jsou relativně stabilní a zároveň ve světě roz- dílné. Vytvářejí rozdílné politické sféry vlivu, které jsou nejen příčinou toho, že dnes existují v celku dvě podstatně roz- dílné vojenské doktríny, ale že i dnes existuje takový společenský jev, jakým je válka. Kdyby neexistovaly protichůdné politické názory, neexistovaly by ani pří- činy válek a tudíž by neexistovala ani vo- jenská doktrína. Vojenská doktrína je koncentrací určitých názorů na realizaci politických cílů ozbrojenými prostředky.

Kromě relativně stabilních prvků ob- sahují vojenská doktrína i prvky daleko méně stabilní, které podléhají poměrně rychlému vývoji a přeměnám. Týkájí se především méně obecných a více konkré-

ních zásad vojenské doktríny. Jde přede- vším o změny, jež z celkového pohledu je možné hodnotit jako změny kvantitativní, které nakonec vedou ke kvalitativním změnám. Vojenská doktrína je ve své obecnosti součástí vojenské politiky, mož- no říci stěžejním programem vojenské po- litiky.

Z těchto hledisek je nutné přistoupit i k obecnému vztahu vojenské doktríny a ekonomiky, který vyplývá z toho, že vo- jenská doktrína je hlavní součástí vojen- ské politiky. Vzájemné působení obecné politiky a ekonomiky se nutně promítá i do vztahu ekonomiky a vojenské doktrí- ny. Společenskoekonomický řád, ekono- mická základna společenské výroby urč- je obecné a relativně stabilní prvky vo- jenské doktríny. Vojenská doktrína je při- mým odrazem ekonomického řádu společ- nosti. Z tohoto vztahu vyplývá i podsta- tný rozdíl mezi vojenskou doktrínou socia- listických a kapitalistických zemí. Vojen- ská doktrína je odrazem nejen vnitřní po- litiky, ale působí na ni zejména vliv zahra- niční politiky; v jistém slova smyslu je vojenská doktrína určitým programem za- hraniční politiky. Je koncentrovanou for- mou vojenské politiky, která odráží nejen vztahy uvnitř vlastní společnosti, ale cit- livě reaguje na změny ve vojenské politi- ce předpokládaného nepřítel.

Méně stabilní a konkrétnější prvky dok- tríny jsou ovlivňovány zejména výrobními

možnostmi země nebo koalice, přesněji řečeno — válečně ekonomickým potenciálem. Ze vztahu vojenské doktríny a ekonomiky jsou poměrně stabilní prvky vojenské doktríny ovlivňovány výrobními vztahy a prvky s častějšími změnami jsou ovlivňovány výrobními silami. To však neznamená, že by se státní doktrína měla měnit podle hospodářských výsledků, například každým rokem. Rozvojem výrobních sil však se mění i celková struktura národního hospodářství a po určitém plánovaném období dosahuje země nebo koalice určitých ekonomických postupných cílů, které nalézají svůj odraz i v podstatných změnách válečně ekonomického potenciálu. Takovéto změny je pak nutné zahrnout do státní nebo koaliční doktríny. Jinak by doktrína neodpovídala již rostoucím ekonomickým možnostem.

Státní vojenská doktrína musí předvídat určitý ekonomický vývoj. Zejména v zemích socialismu je ekonomický rozvoj plánován dlouhodobě, a proto při stanovování státní doktríny se může počítat s určitým předstihem ekonomického vývoje nejbližších let. Proto konkrétní formulace vojenské doktríny musí vycházet z dosti podrobných znalostí válečně ekonomického potenciálu a jeho rozvoje. Válečně ekonomický potenciál tvoří materiální základ válečného potenciálu. Jsou to ekonomické možnosti maximálního zabezpečování ozbrojeného boje v podmínkách soudobé války. Jaké možnosti skýtá úroveň společenské výroby, takové mohou být koncepce zajištění obrany a bezpečnosti. Naše vojenská doktrína nemůže například počítat s použitím vlastních (u nás vyrobených) raketových a jaderných zbraní, protože naše výrobní síly nejsou dosud na takové úrovni, aby mohly tyto zbraně z vlastních zdrojů zabezpečovat.

To však neznamená, že by bylo možné vypracovat takovou vojenskou doktrínu, která by počítala s tím, že ve válce proti nepříteli, který má k dispozici jaderné a raketové zbraně, je možné použít pouze konvenční zbraně. Naše vojenská doktrína musí počítat s použitím těchto zbraní proti předpokládanému nepříteli. Nemůže-li je naše ekonomika vyrobit a z politických důvodů se nedají koupit na zahraničních trzích, je nutné vytvořit vojenskou koalici s takovou velmocí nebo s takovou skupinou států, které tyto zbraně vyrábějí. V naší vojenské doktríně je tento vztah vyjádřen tím, že se státní doktrína opírá o obrannou koncepci koalice zemí Varšavské smlouvy. Tento náš nedostatek válečně ekonomických možností je jednou z vážných příčin, proč je nutné,

aby ČSSR byla členem Varšavské smlouvy. Omezené ekonomické možnosti většiny států na světě jsou jedním z podnětů, proč se vytvářejí vojenské bloky.

Podobným způsobem se ve státní doktríně odrážejí i ostatní nedostatky válečně ekonomického potenciálu země, například omezené možnosti malé země ve výzkumu, vývoji a postačující výrobě všech moderních druhů zbraní, v zavádění do výzbroje vojsk všech světových technických objevů, které jsou pro ozbrojené síly nezbytné atd.

Státní vojenská doktrína musí brát menší zřetel i na kvantitativní ukazatele válečně ekonomického potenciálu. I ty druhy zbraní a výzbroje, které je národní ekonomika schopna vyrábět, nemohou být vyráběny v neomezeném nebo i požadovaném množství. Je nutné počítat s omezením výroby jen na několik druhů, které je však nutné vyrábět ve velkých kvantitách s vysokým ukazatelem produktivity práce, tyto produkty dodávat všem státům v koalici a zároveň od nich odebrat ty zbraně, které nevyrábíme. Vojenská doktrína musí bezpodmínečně počítat i s mezinárodní dělbou výzbrojních programů, které jsou schopny zabezpečit požadavky ozbrojených sil mnohem úplněji a s vyšší produktivitou práce při nižších výrobních nákladech. Zároveň je třeba brát v úvahu, že dělba výzbrojních programů nemůže být řešena pouze z hlediska zvýšení produktivity práce, ale i z hlediska zásobování ozbrojených sil ve válce, kdy koncentrovaná výroba v jednom prostoru je velmi zranitelná.

Tyto příklady ani zdaleka nevyčerpávají celou škálu závislosti vojenské doktríny na ekonomice. Ukazují však dostatečně, že není možné vypracovat realizovatelnou vojenskou doktrínu bez podrobného rozboru válečně ekonomických možností země.

Z toho však nelze vyvozovat, že by vztah mezi vojenskou doktrínou a ekonomikou byl jednostranný, tzn. že by ekonomika jednostranně ovlivňovala vojenskou doktrínu. Vojenská doktrína též zpětně působí na ekonomiku. Ovlivňuje dlouhodobý vývoj národního hospodářství. V perspektivních národohospodářských plánech je nutné počítat se soustavou výstavby výrobních kapacit, které by zabezpečovaly neustále úplnější požadavky socialistické společnosti. Současně však ekonomika musí být zaměřena na rozvoj válečně ekonomického potenciálu. To znamená, že budování nových výrobních kapacit nesleduje jen požadavky na vyšší spotřebu obyvatelstva, ale i požadavky vojenské dok-

triny na ekonomické zabezpečování obrany, zejména v těžkém a klíčovém průmyslu, strojírenství, chemii, ve výrobě přístrojů a automatizačních zařízení, při budování nových dopravních zařízení atd. Zkrátka je třeba dbát na to, aby modernizace materiálně technické základny společenské výroby umožňovala i modernizaci ozbrojených sil podle požadavků, které vyplývají z vojenské doktriny.

Rozvoj ekonomiky však neobrazí doktrínální požadavky jen pokud se týče množství a kvality výrobních kapacit. Je nutné brát zřetel i na charakter a rysy předpokládané války, zejména na možnosti nepříteli k ničení administrativních a vojensky důležitých výrobních center, na možnosti nepřátelské okupace určitých oblastí, na možnosti zásobování vojensky důležitých provozů materiálem, výrobním zařízením a pracovní silou. O dislokačních otázkách budovaných kapacit se rozhoduje již při úvaze o nových investicích.

Na rámcových plánech rozvoje ekonomiky, z hlediska zabezpečování obrany, závisí i konkrétní úkoly přezbrojování ozbrojených sil. Tam vznikají při současném rychlém tempu technického rozvoje problematické situace, které vyžadují operativní a pružné řešení. Závisí na tom celá koncepce vyzbrojování. Podle současných zkušeností z průmyslově vyspělých zemí západní Evropy trvá přezbrojení jednotek od podaného návrhu až po jeho realizaci 7 až 12 let. Přitom rozvoj bojové techniky je mnohem rychlejší a způsobuje urychlené morální opotřebení bojové techniky. Doba 7 až 12 let na přezbrojení je příliš dlouhá, neboť např. tanková výzbroj morálně zastarává za 4 až 5 let.

Nová bojová technika obvykle ještě zvyšuje komplikovanost výrobních postupů, vyžaduje daleko větší specializaci jak u pracovních sil, tak i u výrobních zařízení a má obvykle vyšší nároky i na kvalitu surovin. Rozdílnost výrobních postupů mezi civilní a vojenskou výrobou se stále zvyšuje a tím se podstatně zužuje prostor pro možnosti přeměny civilní výroby na výrobu pro vojenské účely. Tato rozdílnost technologických výrobních postupů je zejména markantní u těch zbraní a vojenských zařízení, které jsou z hlediska požadavků soudobé války rozhodující a nejdůležitější.

Z hlediska vztahu státní doktriny k doktríně koalice je nutné při vypracování státní doktriny brát v úvahu všechny podstatné rysy doktriny koaliční i specifické podmínky vlastní země. To se bezprostředně týká i vztahu vojenské dok-

triny a ekonomiky. Při vypracování státní doktriny bereme v úvahu všechny možnosti ozbrojeného střetnutí s určením jejich koeficientu pravděpodobnosti, dále možnost válek omezených až globálních, celosvětových za použití všech druhů zbraní a bojových prostředků. Ekonomické zabezpečování válek různého rozsahu bude vyžadovat i různý rozsah využívání vlastních ekonomických možností.

Správné stanovení státní vojenské doktriny není však tak docela jednoduché, neboť značná komplikovanost technického rozvoje podstatně zužuje prostor jejího stanovení. Státní vojenská doktrína vychází z pravděpodobnosti ohrožení státu konkrétním nepřitelem. Bude se podstatně lišit, budeme-li za pravděpodobného protivníka pokládat Rakousko, Německou spolkovou republiku, západoevropské státy nebo i celou koalici NATO. Jde totiž nejen o rozdílné silné vojenské mocnosti, ale i o rozdílné možnosti ekonomického zabezpečování války ze zdrojů těchto zemí nebo koalic. Dále je třeba vzít v úvahu i pravděpodobné použití vlastních ozbrojených sil a jejich možnost ekonomického zabezpečování z vlastních zdrojů, počítat též s možnými variantami změn ve válečné situaci, s narůstáním rozsahu války a s vývojem válečné ekonomické situace jak v míru, tak i za války. Přitom je nutné znát, jak tyto problémy řeší doktrína vlastní koalice, jaké úkoly doktrína pokryje její realizací a které úkoly bude nutné zabezpečit z vlastních zdrojů a vlastními silami.

Státní doktrína bere v úvahu i ozbrojené působení na ekonomiku nepříteli, zejména možnosti ničení důležitých válečně ekonomických cílů i možnosti využívání válečně ekonomického potenciálu nepříteli na obsazeném území. Dále se opírá o podrobnou analýzu výzbroje vlastních vojsk i nepřátelských jednotek, z nichž pak stanoví zásady ekonomického zabezpečování ozbrojených sil v různých fázích hospodářské přípravy k válce i v různých situacích za války. Tyto zásady však musí být v souladu s ekonomickými možnostmi země a musí respektovat zejména v mírovém období finanční a rozpočtovou situaci státu.

Nevyužívání racionálních materiálních a finančních možností má za následek zpomalování rozvoje vojenské síly v porovnání s růstem vojenské síly nepříteli. Jsou-li naopak tyto možnosti soustavně překračovány, narušuje to přirozený rozvoj výrobních sil a tím i působí na podlomení ekonomických možností zabezpečování obrany. První deformace působí

téměř bezprostředně na vojenskou sílu a její následky lze poměrně snadno odstranit v krátké době. Druhá deformace působí skrytý a dlouhodobě. V prvních fázích dokonce růst vojenského potenciálu je markantní a vyvolává dojem, že je vše v pořádku. Potom však se národní hospo-

dářství dostává do krize a objevuje se vyčerpání zdrojů, způsobená jednostranným zaměřením využívání zdrojů pro vojenské potřeby. Odstranění této deformace v pokročilém stádiu je velmi obtížné a může vyvolat i hospodářské zhroutění a sociální otřesy.

Vztah a vzájemná podmíněnost vojenské doktríny a ekonomiky vyžaduje, aby vojenští ekonomové přispěli k vypracování doktríny zejména zodpovězením těchto otázek:

1. Jaké jsou hospodářské podmínky ke stanovení reálné doktríny?

K tomu je třeba znát, s jakými početními stavy ozbrojených sil počítá státní vojenská doktrína. Počty ozbrojených sil závisí nejen na počtu obyvatel, jejich věkovém složení, zdravotním stavu, morálce, pohlaví apod., ale také na tom, jaké kvalifikační požadavky jsou na ně kladeny, jaké procento ozbrojených sil může pokrýt mobilizace obyvatelstva, které pracuje v národním hospodářství. Optimální varianta poměru sil mezi počtem ozbrojených sil a nutným počtem pracovníků v národním hospodářství musí respektovat snahu, aby na jedné straně byl počet a kvalita ozbrojených sil maximální a na druhé straně, aby byl stanoven nutný počet kvalifikovaných pracovníků v národním hospodářství k ekonomickému zabezpečování obrany. Tento problém nelze vyřešit nahodilou úvahou nebo empiricky. Optimální varianta rozdělení lidských zdrojů mezi ozbrojené síly a hospodářství musí být vědecky prokázána na základě důkladné analýzy požadavků obou sektorů.

Dále je nutné dosti přesně znát současný stav výzbroje vlastních jednotek, požadavky ozbrojených sil na bojovou techniku, odhadnout probíhající technický vývoj a očekávané změny v materiálně technickém vybavení ozbrojených sil i periodizaci přezbrojování. Podle toho můžeme vypracovat dlouhodobý plán požadavků ozbrojených sil na ekonomiku, který by korespondoval s rostoucími možnostmi národního hospodářství a konkrétně by určoval, jaké požadavky z hlediska vojenské doktríny realizovat. Je též nezbytné najít optimální podíl nákladů na obranu z národního důchodu, aby národní hospodářství účelně zabezpečovalo jak potřeby civilního života a ekonomický rozvoj, tak i maximálně uspokojovalo potřeby ozbrojených sil. K tomu jsou nutné dosti podrobné znalosti možností financování

obránných opatření, ale i výrobní možnosti zabezpečení úzkoprofilových materiálů dovozem ze spřátelených zemí.

Z hlediska časového plánu je nutné pro ekonomickou realizaci vojenské doktríny stanovit i tzv. „kritická období“. To jsou období, kdy se podle všech náznaků mezinárodního vývoje mohou vyhrostit mezinárodní vztahy natolik, že se zvyšuje koeficient pravděpodobnosti ozbrojeného střetnutí. Materiálně technická připravenost ozbrojených sil v těchto kritických obdobích musí být co nejuplněnější; je možné v nich řešit jen minimální opatření k přezbrojování jednotek a k jejich přestavbě. Národní hospodářství má být zároveň připraveno urychleně dokončovat rozpracované produkty k ekonomickému zabezpečování počátečního období války.

2. S jakým válečným potenciálem je nutné počítat na straně nepřítele?

K odpovědi na tuto otázku je třeba znát nejen vojenský a morální potenciál nepřítele, ale i možnosti jeho ekonomického zabezpečování války, technické trendy vývoje jeho výzbroje a jaké zbraně, v jakých časových termínech a v jakém množství použije nebo připravuje k použití proti našim jednotkám. Dále je nutné odpovědně vyhodnotit uzlové body v ekonomice nepřítele, jejichž zneškodnění může podstatně omezit jeho vojenskou činnost a jaké prostředky mohou tyto strategicky důležité oblasti vyřadit z jeho válečného ekonomického potenciálu.

Na druhé straně je nutné z vojenského potenciálu nepřítele vyhodnotit i zranitelnost vlastních ekonomických zdrojů, pravděpodobnost jejich vyřazení ozbrojeným působením ze vzduchu i případnou okupaci části našeho území.

Z odpovědi na první a druhou otázku vyvodíme důležité závěry pro vojenskou doktrínu, určíme reálné závěry pro poměr sil vlastní země a pravděpodobného nepřítele, vyhodnotíme vlastní slabiny a plán jejich odstranění nebo oslabení. Doktrína musí počítat i s takovými opatřeními, která v přijatelně dlouhém období omezí možnost realizovat případnou převahu nepřítele v určitém směru.

3. Které jsou nejdůležitější druhy zbraní a vojsk a zda výzkum, vývoj a výroba těchto zbraní odpovídají kvantitativně i kvalitativně ekonomickým možnostem vlastní země?

Malá země jako je ČSSR má možnosti ekonomického zabezpečení vlastní obrany dosti omezené a není schopna zabezpečit ozbrojené síly veškerými potřebami. Zejména je velmi obtížné zabezpečit pro naše ozbrojené síly rozhodující druhy zbraní v soudobé raketové jaderné válce. Státní vojenská doktrína proto počítá se smluvní pomocí v rámci vojenské koalice, která tyto mezery pokrývá ze svých zdrojů.

Národní hospodářství se musí do značné míry přizpůsobovat státní vojenské doktríně tak, aby bylo schopno nepřetržitě zabezpečovat ozbrojené síly a ostatní požadavky na obranu v takové míře, v ja-

ké je schopno. I při stanovení ryze národních zájmů odpovídá proto vojenská doktrína hlavním zásadám doktríny koalice.

Vzájemný vztah vojenské doktríny a ekonomiky si vynucuje i úzkou spolupráci vojenských odborníků a ekonomů. Vojenští odborníci nemohou vypracovat reálnou vojenskou doktrínu bez znalostí důkladného ekonomického rozboru vlastní situace a situace nepřítelů. Též vojenští ekonomové nemohou připravit odborný ekonomický rozbor bez podrobných znalostí hlavních zásad vojenské doktríny. Taková spolupráce je nezbytná nejen na teoretické frontě při určování obecných zásad vojenské doktríny, ale i při stanovení konkrétních úkolů zabezpečení obrany. V praxi je však doposud tato spolupráce minimální. Je to tím, že doposud nemáme vojenskou doktrínu vypracovanou nebo příliš úzkostlivě respektujeme její utajení?